

Stadsparken, Lund

Fornlämning Lund 73:1/L1988:5459
Innerstaden 2:1, Lunds stad och kommun, Skåne län
Arkeologisk schaktningsövervakning 2019
Imelda Bakunic Fridén

Titel: Stadsparken, Lund
Författare: Imelda Bakunic Fridén
Kulturmiljörapport: 2022:39

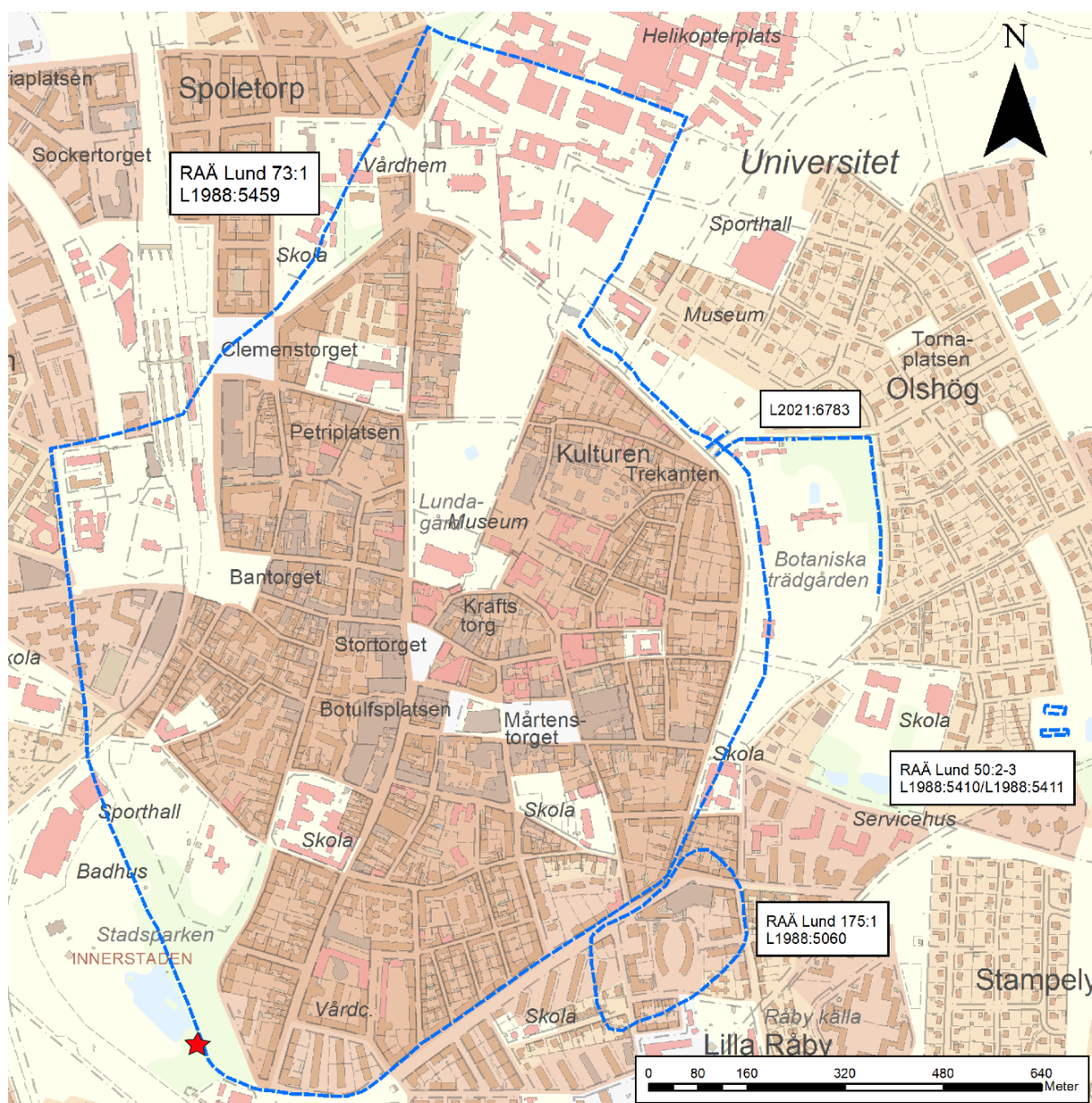
Omslagsbild: Gamla parkstrukturer möter Nordisk djungel. Fotografiet taget från norr.
Upphovsrätt: Där inget annat är angivet, enligt Creative Commons licens CC BY

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Inledning	2
Fornlämningsmiljö	3
Stadsparken.....	3
Den medeltida stadsvallen	4
Tidigare arkeologiska iakttagelser	7
Genomförande och resultat	9
Planteringsgropar för träd	11
Schakt 1	12
Schakt 2–3.....	13
Schakt 4.....	14
Schakt 5–9.....	15
Schakt 10 och planteringsgropar för träd	16
Kulturlagerstatus.....	17
Förslag på fortsatta åtgärder	18
Administrativa och tekniska uppgifter	19
Referenser	20
Bilagor.....	21
1. Sektionsritningar	22
2. Fyndlista	27
3. Makrofossilanalys	27

Sammanfattning

- I samband med att Lunds kommun, Park- och naturkontoret, planerade att genomföra åtgärder i Stadsparken i Lund, genomförde Kulturen en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning enligt Länsstyrelsens beslut (Lst. dnr. 431-20901-2018, Kulturens projektnummer A_2018_0047).
- Omgestaltningen berörde entrépartiet i den södra delen av parken och området intill den stora dammen, vilka tangerar stadsvallen som är en del av Lunds medeltida stad, fornlämning RAÄ Lund 73:1/L1988:5459.
- Undersökningsområdet var placerat inom det som tidigare var Gidsholmslyckan. Lyckan omnämns redan år 1673 och användes såväl till odling som till ängsbruk och betesmark. På lyckan fanns en grävd vattengrav med en liten holme i. Möjligen utgör dammen en rest av den dammanläggning med en ö som har legat utanför stadsvallen under tidigmodern tid.
- I undersökningsområdet upptogs 10 schakt samt 18 planteringsgropar, därtill schaktades en yta av cirka 600 m² ned till 0,40 m djup.
- I området vid utkikskullen, ett trädgårdsinslag från tidigt 1900-tal, dokumenterades mängder med påförda massor, varpå de ingrepp som gjordes vid utkikskullen inte kom att påverka medeltida kulturlager nämnvärt.
- I schakt 1, strax söder om dammen, påträffades ett dike nedgrävt i gul lermorän. Makrofossilanalysen från dikets fyllning visade bland annat spår av köksavfall, ogräs och odlade trädgårdsväxter. Möjligen har diket legat i anslutning till odlingsbäddar i en trädgård. En källkritisk aspekt att beakta gällande dikets fyllning är dock omlagringsproblematiken. Provet innehöll också stora mängder koksliknande material, vilket kan återspegla en inblandning av material från senmodern tid. Visserligen kan fröerna från makrofossilprovet fortfarande spegla en äldre floramiljö, kanske från tidigmodern tid då Gidsholmslyckan var i bruk.
- De mest omfattande ingreppen gjordes norr och öster om utkikskullen och där framkom bland annat ett dike (i schakt 4) som kan vara en gränsmarkering och en möjlig västlig begränsning av den medeltida vallgraven.

Figur 1. Lunds stad, fornlämning 73:1/L1988:5459, med platsen för undersökningen markerad med en röd stjärna, mot bakgrund av fastighetskartan © Lantmäteriet.

Inledning

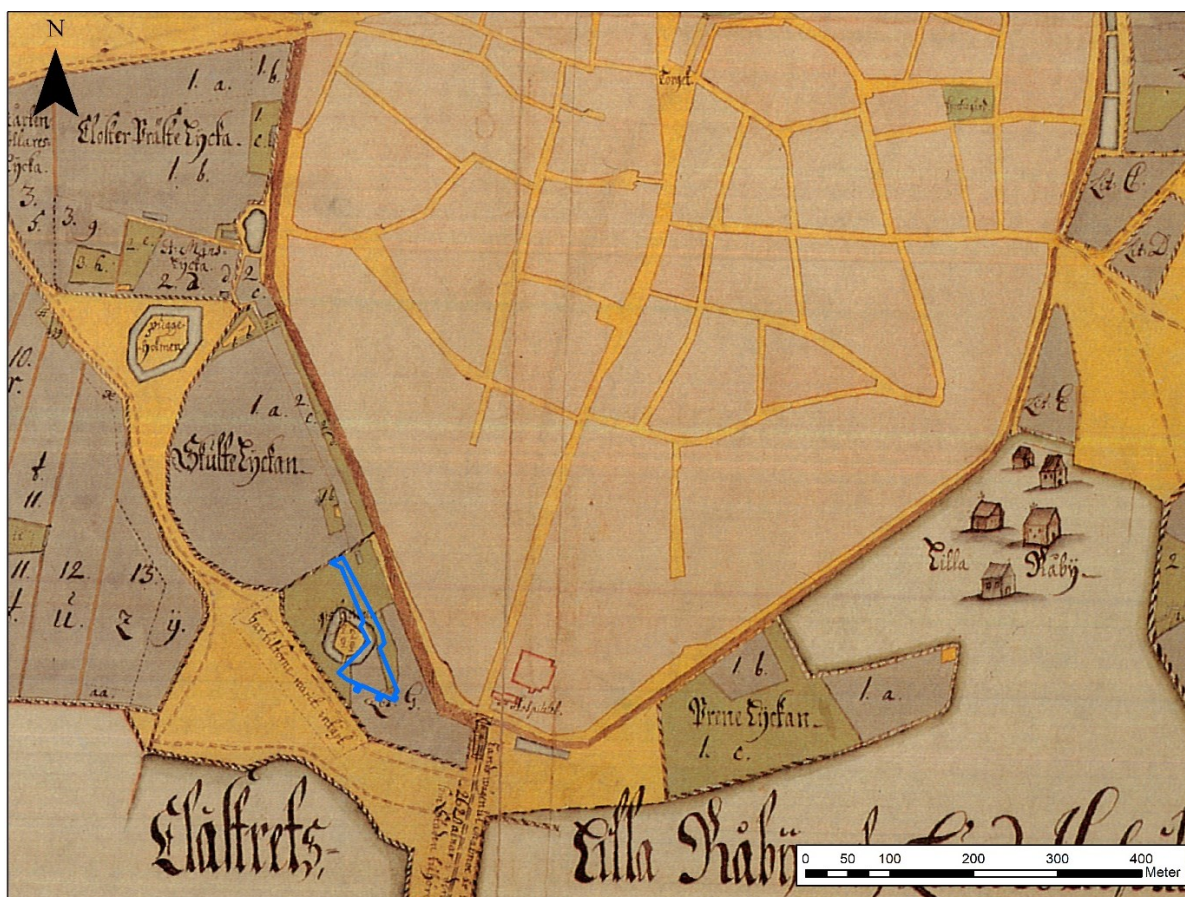
I samband med att Lunds kommun, Park- och naturkontoret, planerade att genomföra åtgärder i Stadsparken i Lund, genomförde Kulturen en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning enligt Länsstyrelsens beslut (Lst. dnr. 431-20901-2018, Kulturens projektnummer A_2018_0047). Omgestaltningen berörde entrépartiet i södra delen av parken och området intill den stora dammen, vilka tangerar stadsvallen som är en del av Lunds medeltida stad, fornlämning RAÅ Lund 73:1/L1988:5459 (figur 1).

Fornlämningsmiljö

Stadsparken

Under tidigmodern tid användes marken utanför vällen som åkerlyckor; Skultelyckan och Gidsholmslyckan¹ (figur 2, Inventeringskommittén 1968:258). Undersökningsområdet var placerat inom det som tidigare var Gidsholmslyckan. Lyckan omnämns redan år 1673 och användes såväl till odling som till ängsbruk och betesmark. På lyckan fanns en grävd vattengrav med en liten holme i, benämnd Gidsholmen (Bevaringskommittén 1996:144).

Under 1800-talet blev parker, grönområden och promenadstråk ett viktigt inslag i offentliga miljöer. De fungerade ofta som mötesplatser för städernas borgerskap, men avsikten var också att försköna det bebyggelsepräglade stadsrummet. I Lund utgjorde det ännu inte exploaterade området i sydväst en lämplig plats för att anlägga en rekreationsmiljö.

Figur 2. Utsnitt av karta över Lund, upprättad år 1704 av J. Bergman, med undersökningsområdet markerat i blått. Ur Kartornas Lund (André & Högstedt 1990:24).

¹ Även benämnd som Gedsholmslyckan (Bevaringskommittén 1996:144).

Under 1800-talets lopp förlorade de tidigare avlöningsjordarna sin funktion och det fanns flera idéer för hur området skulle kunna komma att utformas. Många ville förhindra att området norr om undersökningsområdet styckades upp och bebyggdes, varför det bildades ett konsortium, vars huvudsakliga intresse var att få ett grönområde till stånd på platsen. Redan år 1821 hade Södra Vallpromenaden lagts ut på stadsvallen och år 1858 blev den nyanlagda Gyllenkrokska promenaden ett populärt inslag i stadsplaneringen.

Gidslyckan köptes år 1896 av Lunds Andelsmejeriförening. Föreningen överlät delar av marken, aktuellt undersökningsområde, till staden år 1898 och 1908 (Bevaringskommittén 1996:144). År 1904 förvärvade staden båda lyckorna Gidslyckan och Skultelyckan och inrättade därefter en regelrätt stadspark, varav en del stod färdigställt till den stora Lundautställningen år 1907. Först år 1911 var den fullständiga omgestaltningen under ledning av stadsträdgårdsmästaren Johannes Ekberg klar (Bevaringskommittén 1996:144). Troligtvis var det då utkikskullen i aktuellt undersökningsområde anlades. Idag återstår en cirka 500 meter lång sträckning av den medeltida vallen, som är bevuxen med träd och som alltsedan 1800-talets parketablerande flitigt nyttjas som promenad- och rekreationsstråk.

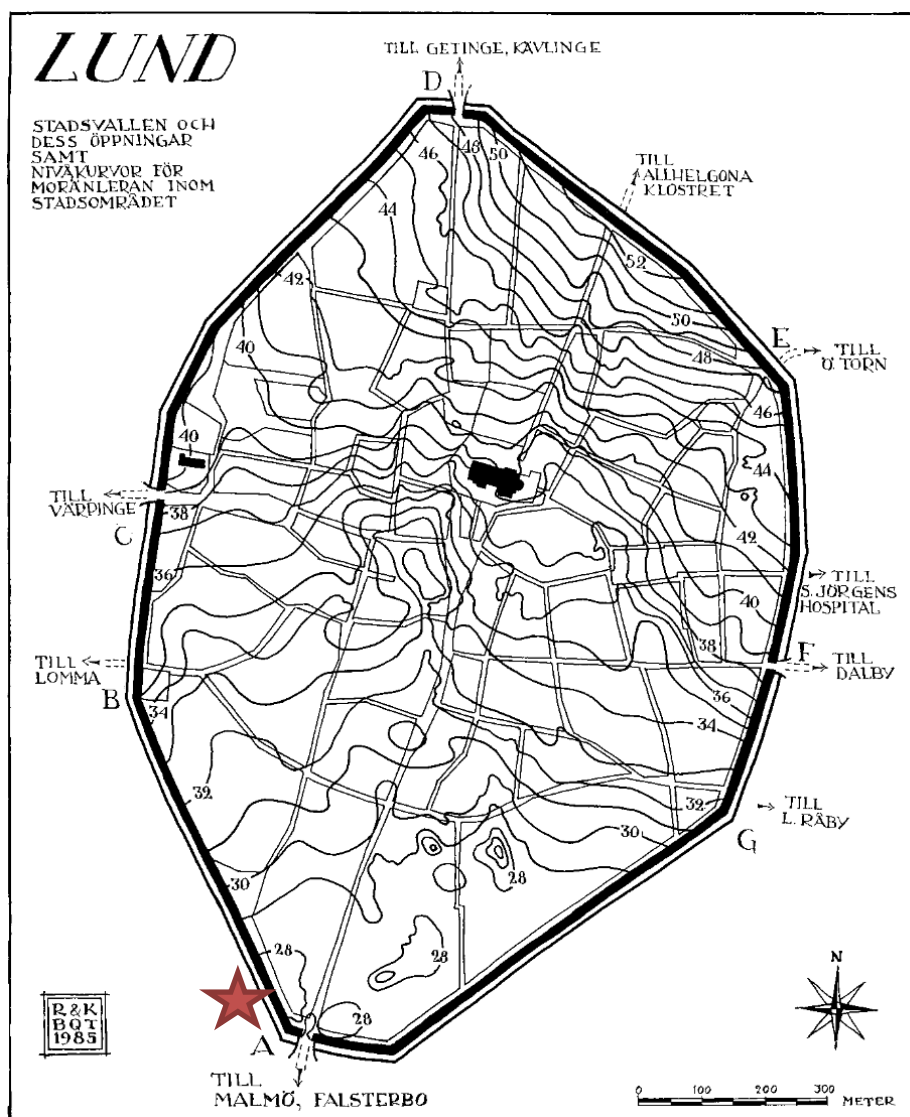
Den medeltida stadsvallen

Stadsvallen med tillhörande vallgrav utgjorde under medeltiden en mäktig konstruktion. En befästning kring Lunds stadsområde omnämns i de skriftliga källorna redan år 1134 i Roskildekrönikan, enligt Ragnar Blomqvist. I Knytlingasagan omtalas det däremot hur staden befästes år 1143 av kung Erik Lam (Andrén 1980:20, Carelli 2001:130f).

Därefter omnämns kung Valdemar Eriksson, i kungaförsäkran från år 1326; där han ger borgarna i Lund rätt att befästa sin stad: *"Borgarna från Lunds stad skola ha full rätt och frihet att efter förmåga befästa sin stad och andra köpstadsmän sina städer som de bäst kunna med plankor, gravar, murar och pålverk till hela rikets och deras egen nytta och säkerhet"* (Blomqvist 1985:11). År 1346 omnämns Allhelgonaklostret ligga utanför Lunds murar och år 1361 utfärdade kung Valdemar Atterdag privilegier för staden Lund, där stadens vallgrav beskrevs i dåtida språkbruk: *"ingen skall djärvas gräva varken innanför stadens gravar eller utanför gravarna utan rådmännens lov"* (Blomqvist 1951:161, 261, Blomqvist 1985:12).

Utifrån dessa skriftliga källor kan två huvudfaser utgöras, kring stadsbefästningen i Lund, tidigmedeltid omkring år 1134 och högmedeltid år 1326. Det är dock oklart om båda befästningsfaser har haft samma utsträckning eller ej. Mycket tyder på att anläggandet av Lunds befästning inte företagits på kungligt initiativ, framförallt då den danska kungamakten var svag under 1300-talets första hälft (Blomqvist 1985:12). Snarare bör stadens borgare och kanske även dess prelater och präster ses som upphovsmän till det omfattande arbetet kring befästningen.

Vid fyra platser i befästningsverket etablerades stadsportar, där det fanns möjlighet att ta sig in i stadsområdet (figur 3). I norr fanns Norreport (Bredgatans eller Sankt Olofs port), i öster Österport (Mårtens port), i söder Söderport (Porta Rubra, Röde port) och i väster den så kallade Nunne burlett, namngiven efter Sankt Peters nunnekloster. Röde port kan ha fått sitt namn efter det röda tegel som den varit uppbyggd av och som även dokumenterats vid tidigare arkeologiska undersökningar (se nästa avsnitt). Möjligen är det också Röde port som finns avbildad i stadsvapnet med anor i 1300-tal, även om det därom råder visst tvivel. Ett sigill daterat år 1350, visar en befästning med tre torn, varav det mellersta också har en port (figur 4). Nedanför muren återfinns en vulstliknande form som skulle kunna vara en avbild av stadsvallen (Blomqvist 1951:283).

Figur 3. Ragnar Blomqvist rekonstruktion av det medeltida Lund med gator, vägar, vall och vallgrav. Nivåkurvor inlagda efter Anders Andréns nivåkarta (Blomqvist 1985:19). Aktuellt undersökningsområde markerat med en röd stjärna.

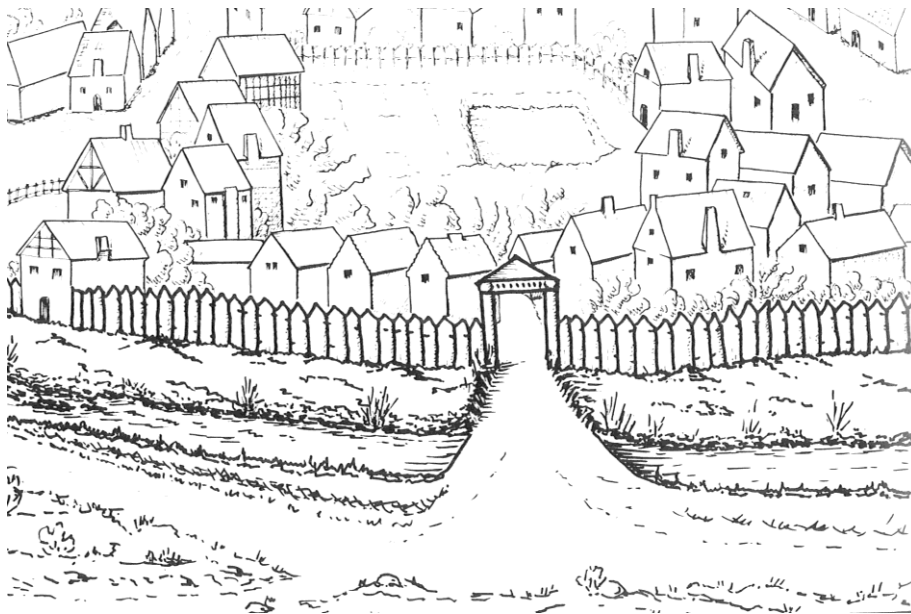

Figur 4. Sigill med Lunds stadsvapen daterat år 1350 (bild till vänster), samt Lunds stadsvapen från år 1615 (bild till höger). Detalj av sandstensgjutform. Enligt uppgift funnen i en stenhög utanför Norrtull. LUHM inv. nr. 16079 (efter Blomqvist 1951:283; Blomqvist 1985:20).

Den till stadsvallen hörande vallgraven hade flera funktioner; del av ett befästningsverk, vattenansamlare, branddamm, bevattning av odlingar och att förse djur med vatten, men även en funktion i att dränera stadsområdet. Vallgraven samlade upp de vattenflöden som tidigare flutit ned från Helgonabackens källsprång och vattenförande gruslager, över det bebyggda stadsområdet. Omfattande svämlager har genom arkeologiska undersökningar kunnat konstateras på flera håll i stadskärnan, varför ett kontrollerande av de naturliga vattenflödena måste ha varit hög prioritet bland stadens invånare (Carelli 1991:26f).

Undersökningar genomförda av Ragnar Blomqvist under 1900-talets första hälft har påvisat att vallens dimension motsvaras av vallgravens volym, så tillvida att de uppgrävda massorna helt enkelt kastats upp vid sidan om graven. Undersökningar längs vallgravens sträckning har fastställt att dess bredd varierat mellan 10 och 18 meter. Möjligen kan den stora variationen bero på anpassningar till den naturliga vattenförekomsten i stadens olika delar. Ett kopparstick av Franz Hogenberg daterat år 1580, visar att stadsvallen varit förstärkt med en träpalissad, vilket är en möjlig tolkning av anläggningens utseende och konstruktion (figur 5).

Efter hand blev anläggningen dock omodern och tycks inte ha kunnat erbjuda ett fullgott skydd mot inkräktare. Fram till freden i Roskilde år 1658 tycks Lunds vallkonstruktion gradvis ha fått förfalla, men när staden överläts till Sverige infördes de svenska tullreglerna, varvid ett nytt funktionsområde kunde knytas till vallanläggningen. Således inleddes renoveringsarbeten för att nyttja densamma som en gräns för ekonomisk kontroll av stadens handel. Landtullen avskaffades slutligen år 1811 och vallgraven förlorade då till fullo sin funktion och raserades efterhand.

Figur 5. Detalj av Franz Hogenbergs kopparstick, tecknad av Karin Blomqvist (ur Blomqvist 1985)

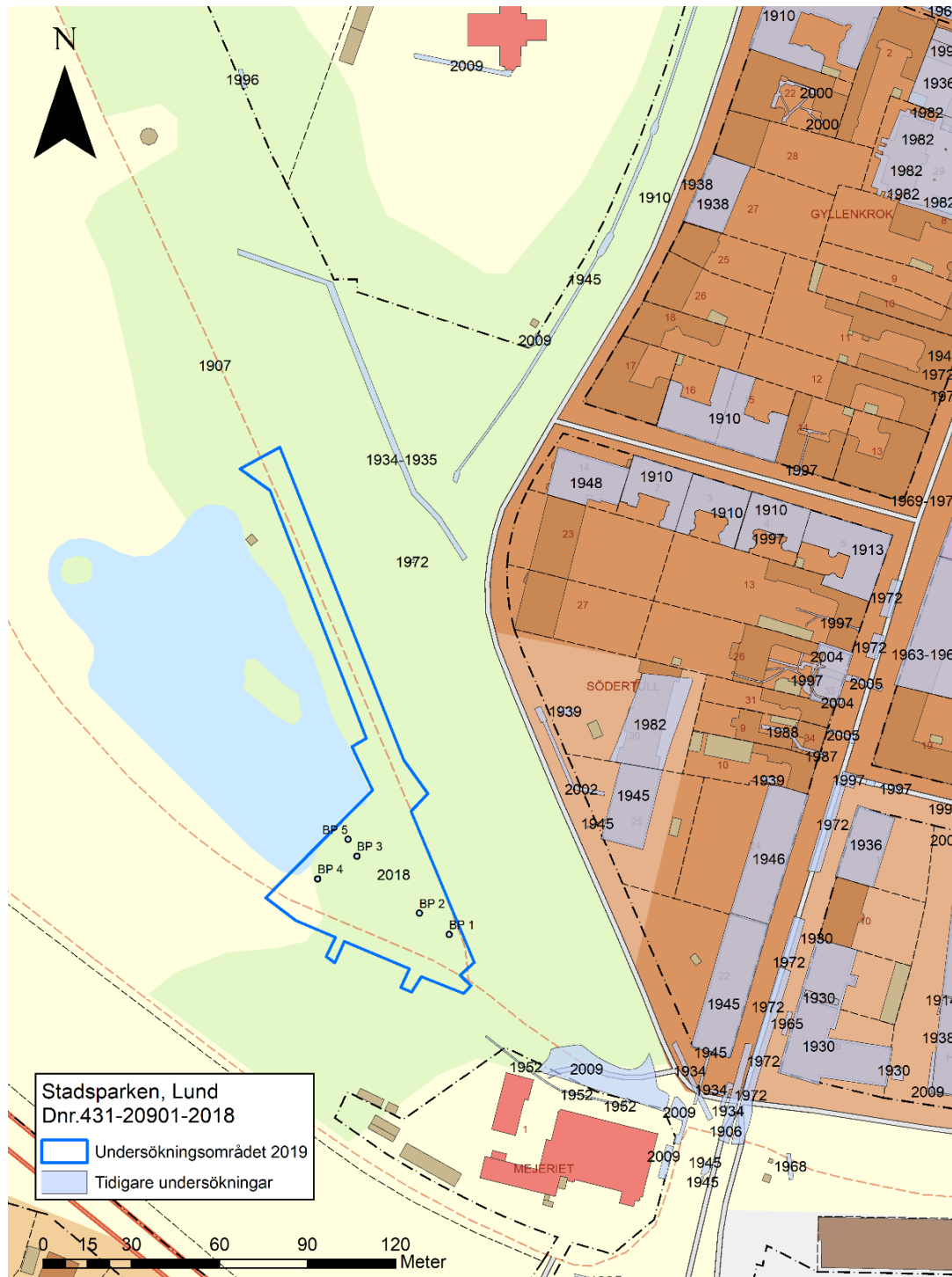
Tidigare arkeologiska iakttagelser

Inom området för aktuell undersökning har det tidigare inte genomförts arkeologiska undersökningar, observationer har dock gjorts i närområdet (figur 6). Nedan följer ett urval av de tidigare arkeologiska iakttagelser och undersökningar.

I föreliggande undersöknings (sydöstra) närområde har grundmurar till ovannämnda Söderport påträffats vid ledningsgrävningar redan år 1906 och därpå följande undersökning 1909. I korsningen mellan Södergatan, Södra Esplanaden och Gyllenkroks allé dokumenterades en kraftig grundmur av natursten, med påbyggnad av rött tegel. Samtidigt noterades även träkonstruktioner, varav en tolkades utgöra den "vindbrygga" som förmodades ha överbyggt den omfattande vallgraven (Kulturens LA-arkiv). År 1972 hade man anledning att återkomma till samma plats, då betydande ingrepp i Stora Södergatan företogs i samband med ledningsarbeten. Då påträffades ytterligare ett parti av grundmuren till söderport. Muren noterades, även denna gång, vara uppförd med en grund av stora natursten, med en påbyggnad av tegel och av en tjocklek uppgående till 1,50 m. Tillsammans med de tidigare arkeologiska observationerna är det möjligt att hypotetiskt rekonstruera Söderports konstruktion. Portrummet har närmast varit kvadratisk, med de yttre måtten 9,00×9,00 m. I anslutning till muren återfanns även rester av en golvbeläggning. I samband med undersökningen dokumenterades även en sektion genom vallgraven, i vilken en stentrumma, daterad till 1700-tal, påträffades (Karlsson 2007). Trummans funktion bestod i att öka vattenflödet i den då troligen delvis igenslammade och stillastående vattengraven.

År 2009 genomfördes en arkeologisk schaktningsövervakning i samband med omgestaltning av området strax norr om Mejeriet. Schaktningarna genomfördes på en större yta och mestadels ned till ett djup av 0,50 meter. Ner till detta djup påträffades kulturlager med sentida raserings- och

byggnadsmaterial. Vid Mejeriet påträffades däremot en äldre stenläggning som kan tolkas som en gårdsplan, åldern är svår att fastställa, men utifrån karaktären härrör den i 1800-tal. Därtill framkom ställvis även kulturlager som bör kunna knytas till Mejeriets uppförande, samt de omarbetningar som skett efter att byggnaden eldhärjades år 1979. Vid Observatorieparken i kv Svaneluckykan, framkom kulturlager som bör kunna knytas till anläggandet av parkområdet (Bolander 2009).

Figur 6. Planritning över undersökningsområdet samt tidigare undersökningar, mot bakgrund av fastighetskartan.
© Lantmäteriet/Kulturens StadsGIS

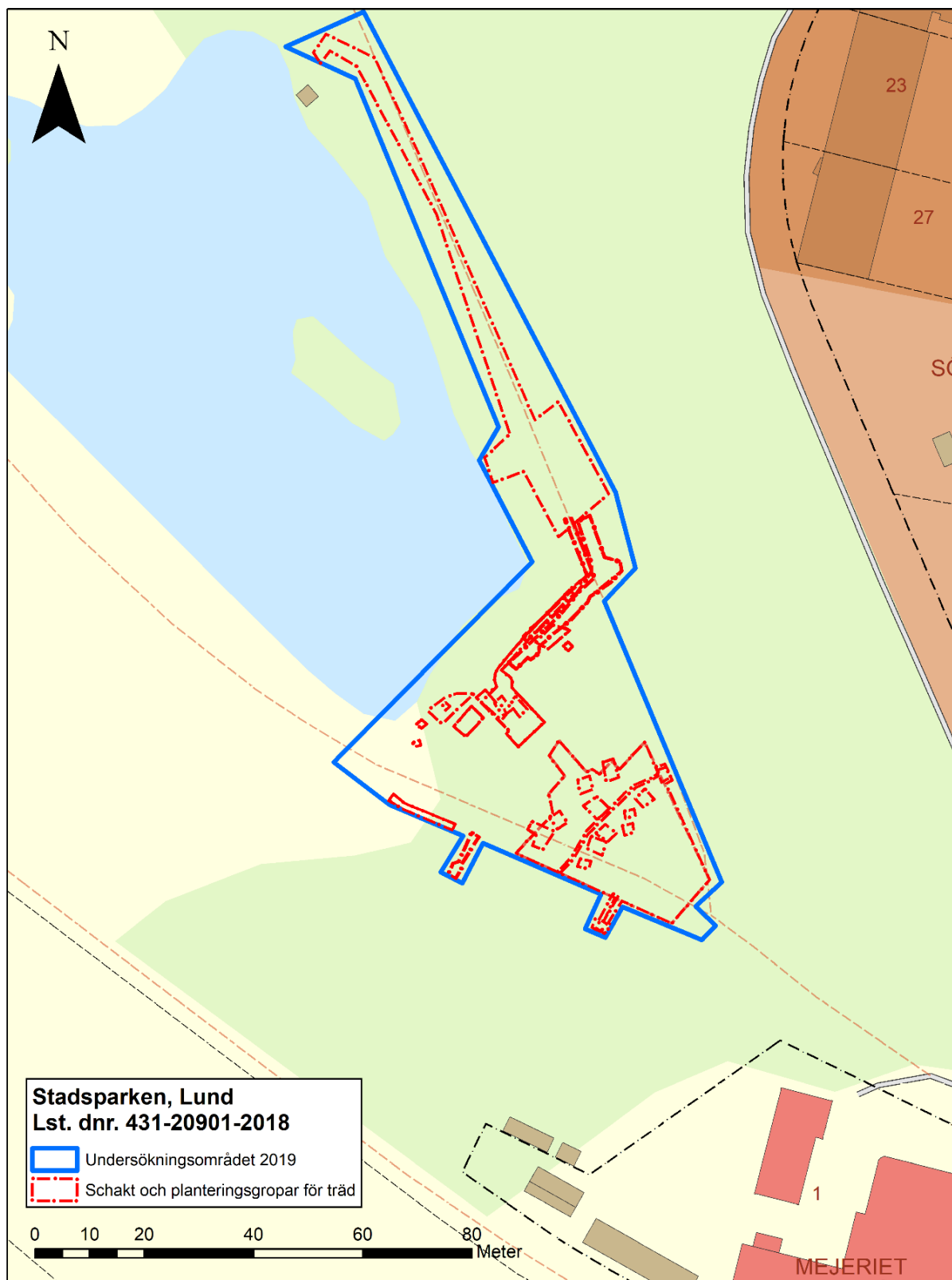
År 2012 genomfördes ett ingrepp i stadsvallen då en ny passage över stadsvallen konstruerades. Arbetena utfördes utan att arkeologer kontaktades. En sektion kunde dock därefter dokumenteras och den visade hur de övre delarna av vallen var uppbyggda, med en nedre del av gul lera, däröver fet matjord och däröver ytterligare ett lager gul lera med inslag av matjord och stenar. Detta kan utgöra spår av en ombyggnad av vallen, möjligen från en omgrävning av vallgraven (Balic 2013).

Inom aktuellt undersökningsområde genomfördes en geoteknisk undersökning år 2018 inför anläggandet av "Nordisk djungel". Fem borrhögar togs och alla visade på bevarade äldre kulturlager inom området. Kulturlager som dokumenterades var dåligt bevarade och framkom på en nivå av 0,20 – 0,60 m under dagens markyta med moränen på ett generellt djup mellan 1,10–1,30 m. I borrhög 3 framkom moränen på ett djup av 2,30 m (Brink 2022).

Genomförande och resultat

Undersökningsområdet utgjordes bland annat av grusstigar, stenlagda trappor, en kulle, planteringar och träd samt södra strandkanten av en damm. Flera av schaktningsarbetena var relativt grunda, varför det endast genomfördes ett urval schaktningsövervakningar för att få en uppfattning om kulturlagernivåerna. Samtliga djupschakt har övervakats arkeologiskt.

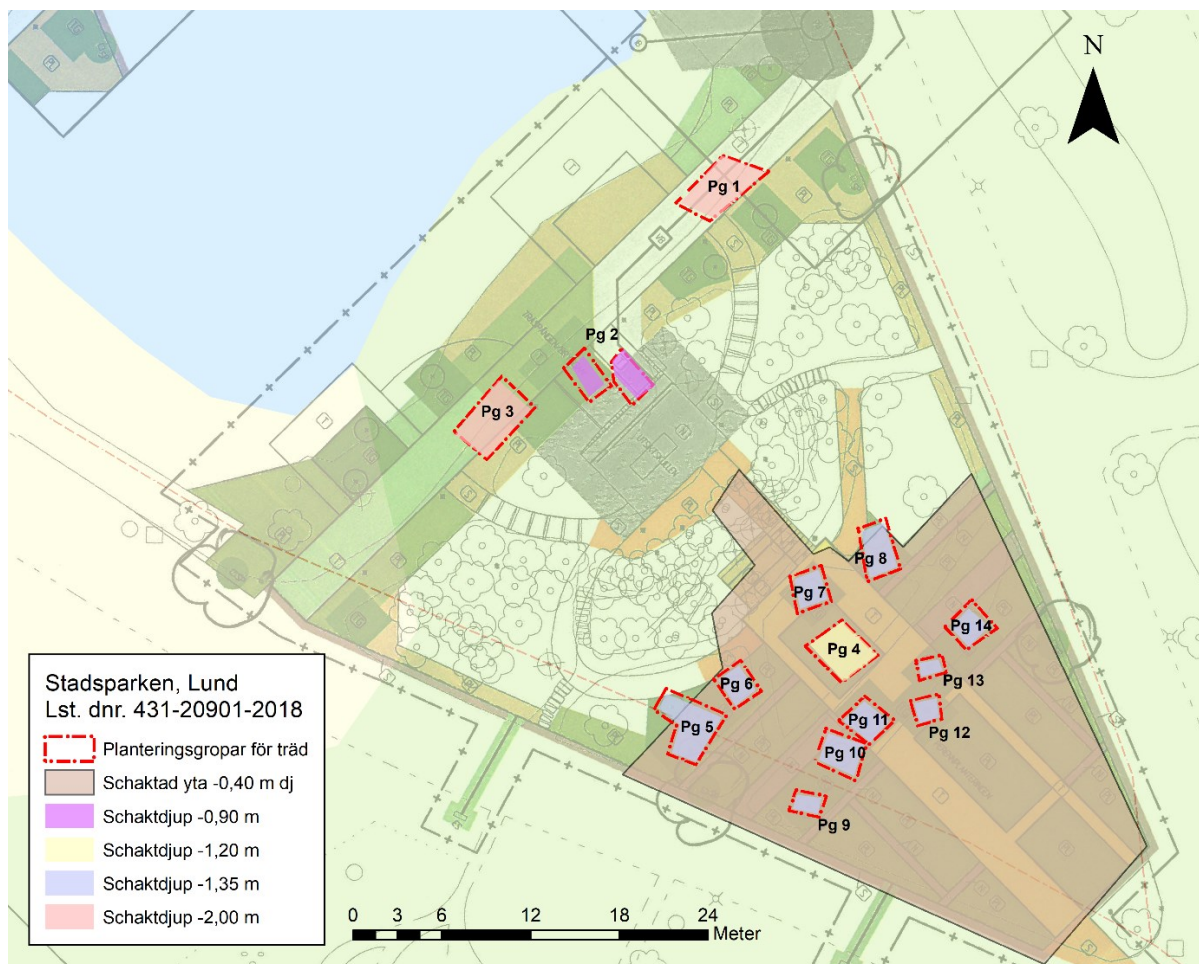
Sammanlagt kom cirka 800 m² att beröras av schaktning till varierande djup (figur 7). Större delen av området schaktades till cirka 0,40–0,60 m djup. Omkring 250 m² schaktades till mellan 1,00 m till 2,50 m djup.

Figur 7. Planritning över undersökningsområdet markerat i blått, samt de grävda ytorna markerat i rött. Mot bakgrund av fastighetskartan. © Lantmäteriet

Planteringsgropar för träd

Inledningsvis schaktades det inför anläggning av nya träd, där fyra gropar upptogs i området för träspången/bryggan och perennplanteringen (grop 1–4, figur 8). Groparnas storlek varierade och berörde främst matjordslager samt uppfyllnadsmassor. Schaktdjupet var mellan 0,90 m till 2,00 m. Det framkom kulturpåverkad jord endast ställvis i provgroparna 1, 3 och 4, till ett generellt djup av 0,55 m under markytan. Vid ett senare tillfälle kom den sydöstra delen av undersökningsområdet att schaktas ned till 0,40 m djup, och därefter upptogs schaktning för groparna 5–14. Vid schaktningen påträffades endast påförda jordmassor med iblandning av moränlera. Massorna har uppkommit i samband med Stadsparkens tillblivelse. I grop 5 påträffades lösfynd av ett kritpipsskaft vid 0,50 m djup under redan avbanad yta, därunder framkom ett intakt äldre odlingslager med inslag av djurben, träkol och storstenstegel. Moränlera framkom i grop 1 och 2 vid cirka 0,80 m djup, medan i provgrop 3 påträffades morän först vid 1,20 m djup under markytan.

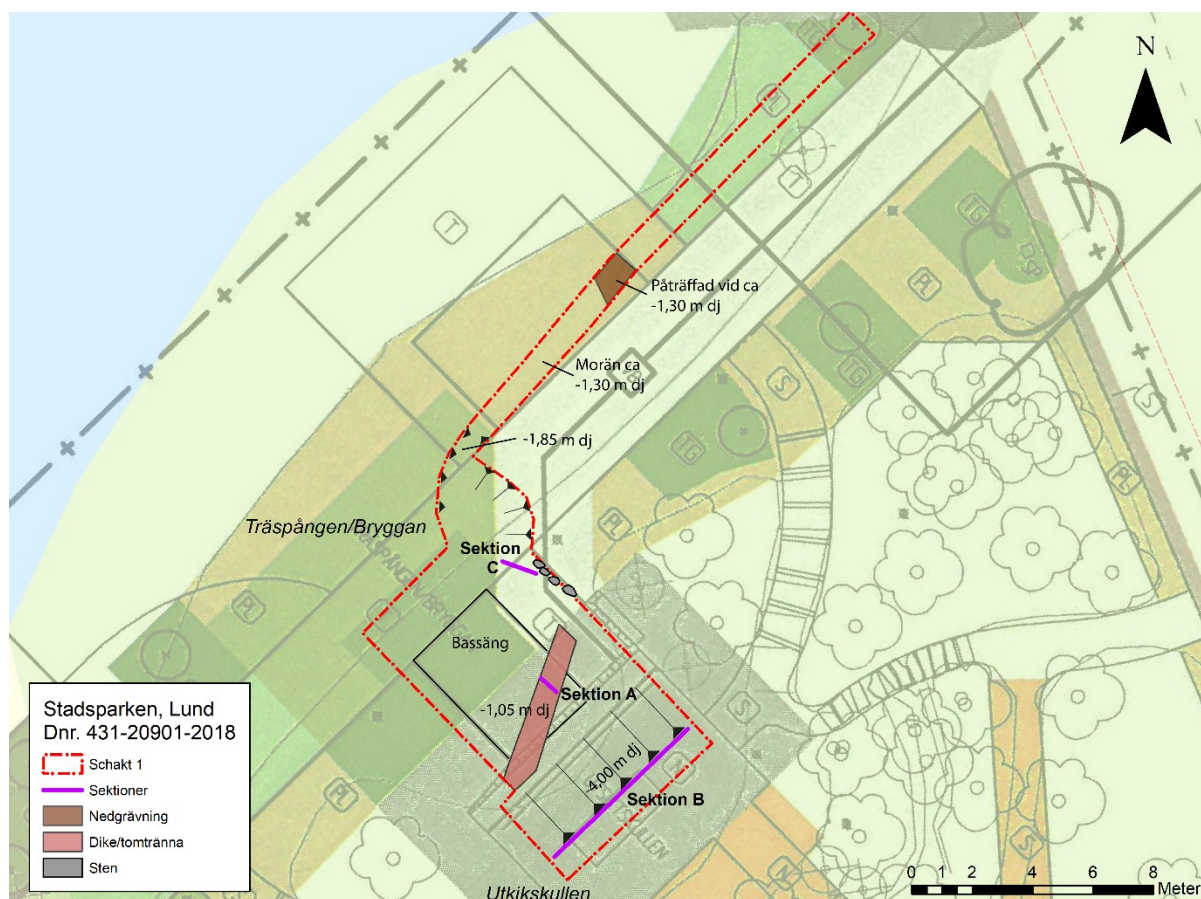

Figur 8. Planritning över planteringsgroparna 1–14 inom undersökningsområdet, mot bakgrund av schaktplanen M-801 enligt ansökningshandlingarna och fastighetskartan © Lantmäteriet/Lunds kommun.

Schakt 1

Schakt 1 upptogs i området för utkikskullen och norr om (planerad) träspång/brygga mot nordöst. Den befintliga kullen skulle delvis bevaras och en ny trappa skulle anläggas i sydost. Även ett vattenfall skulle anläggas i den nordvästra delen av kullen. Schaktet som upptogs var omkring 91 m² stort och schaktdjupet varierade mellan 1,05 m till 4,00 m (figur 9).

I schaktets södra del berördes främst planteringsjord och påförda massor till utkikskullen. I sektion C dokumenterades ett äldre intakt kulturlager vid 0,90 m djup, som tolkades vara en odlingshorisont. En nedgrävning påträffades vid 1,05 m djup och dokumenterades i sektion A. Nedgrävningen tolkades vara ett dike eller en tomträna (figur 10, sektion A, bilaga 1). I sektion B dokumenterades intakta äldre kulturlager ställvis vid 1,70 m djup och tolkades vara rester efter en äldre markhorisont (bilaga 1). Därtill påträffades ytterligare en nedgrävning, närmast nuvarande dammen. Morän påträffades vid 1,30 m djup under markytan.

Figur 9. Planritning över schakt 1 mot bakgrund av fastighetskartan och schaktplanen M-801 enligt ansökningshandlingarna. ©Lantmäteriet/Lunds kommun

Två jordprover inskickades till makroskopisk analys, ett från dikets fyllning samt ett taget i den till synes orörda morän (sektion A, bilaga 3). Provet från morän togs i syfte att fungera som referensprov mot den fyllning som påträffats i diket. Dikesfyllningens innehåll skiljer sig radikalt från referensprovet i moränen (bilaga 3). I moränen påträffades mycket små mängder träkol samt fragment av ett frö av svinmålla.

Makrofossilanalysen av dikets fyllning visade däremot spår av köksavfall, ogräs och odlade trädgårdsväxter som beta och medicinalväxten hjärtstillä. Möjligen har diket legat i anslutning till odlingsbäddar i en trädgård och fröer från växterna i denna har ansamlats här – både ogräs och odlade växter. Därtill påträffades även fragment av hallonkärnor, som troligen kommer ifrån latrinavfall, vid gödning av jorden.

En källkritisk aspekt att beakta gällande dikets fyllning är dock omlagringsproblematiken. Provet innehöll även rikliga mängder koksliknande material, vilket kan återspegla en inblandning av material från senmodern tid, då marken uppläts till staden och stadsparkens anläggande. Visserligen kan fröerna från makrofossilprovet fortfarande huvudsakligen spegla en äldre floramiljö, kanske från tidigmodern tid då Gidsholmslyckan var i bruk.

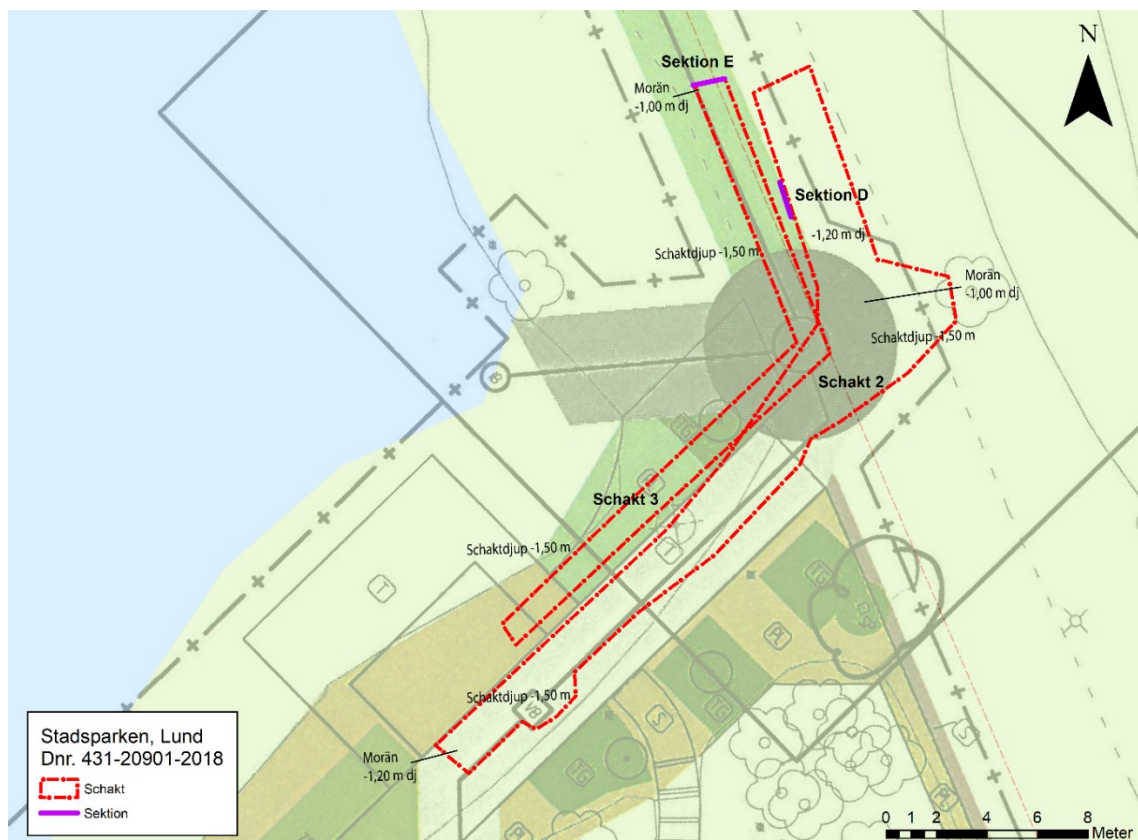

Figur 10. Översikt på sektion B i schakt 1. Dikets läge (markerat med beiget) är utritad på fotot. Fotografiet taget från väst.

Schakt 2–3

Schakt 2 och 3 upptogs vid separata tillfällen i undersökningsområdets norra del, inför anläggandet av en ny pumpbrunn och ledningar, samt en trädgrop (figur 11). I schakten påträffades främst bärlager och påförda jordmassor innehållandes slagg och tegel. I sektion E dokumenterades intakta äldre kulturlager vid 0,65 m djup, tolkad vara ett äldre odlingslager, troligen från tidigmodern tid (sektion D-E, bilaga 1).

Morän framkom i schakten vid 1,00 m djup i norra schaktdelen, respektive 1,20 m djup i södra schaktdelen.

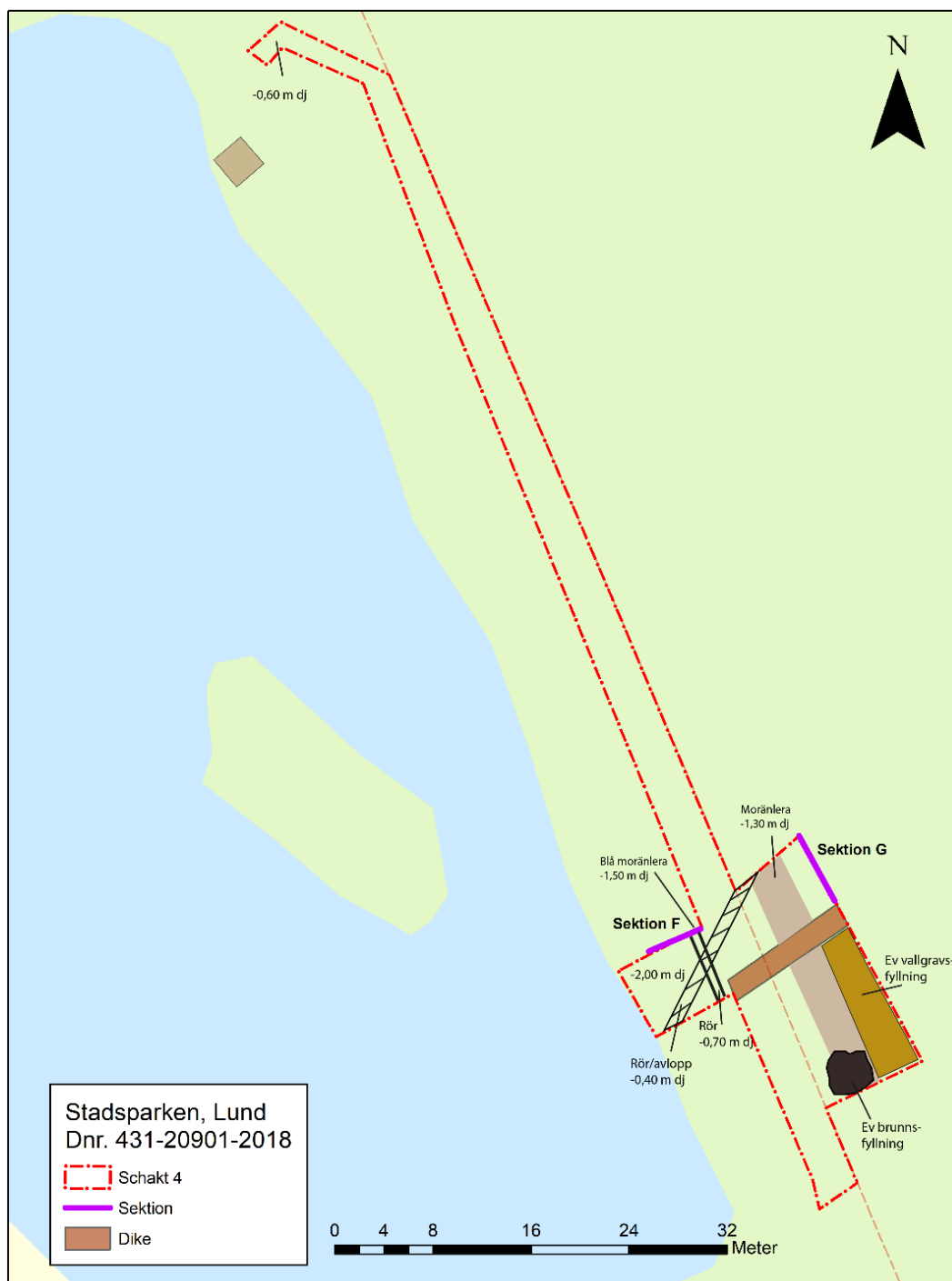

Figur 11. Planritning över schakt 2 och 3 i undersökningsområdets norra del, mot bakgrund av fastighetskartan och schaktplanen M-801 enligt ansökningshandlingarna. ©Lantmäteriet/Lunds kommun

Schakt 4

Schakt 4 upptogs för anläggning av en pumpbrunn samt en elkabel som skulle dras till befintlig teknikbyggnad, längs dammens östra långsida (figur 12). I schaktets norra del framkom bärlager och påförda jordmassor som troligen kan härröras från anläggningen av parken, här uppgick schaktdjupet ned till 0,60 m djup. Ingen morän påträffades.

I schaktets södra del schaktades det för en pumpbrunn, ned till 2,00 m djup. I sektionerna dokumenterades ett fuktigt, intakt, äldre kulturlager. Lagret tolkades vara fyllning från ett äldre dike, innehållandes avrensat material från dammen (sektion F-G, bilaga 1). Därtill påträffades en eventuell brunn, vars fyllning bestod av brungrå, fet, kompakt och fuktig lera med inslag av enstaka träkol samt tegel. I sydöstra schaktdelen framkom ett tjockt kulturlager som skulle kunna utgjort rester av vallgravsfyllningen. Moränlera framkom från 0,85 m till 1,50 m djup i södra schaktdelen.

Figur 12. Planritning över schakt 4 mot bakgrund av fastighetskartan. ©Lantmäteriet

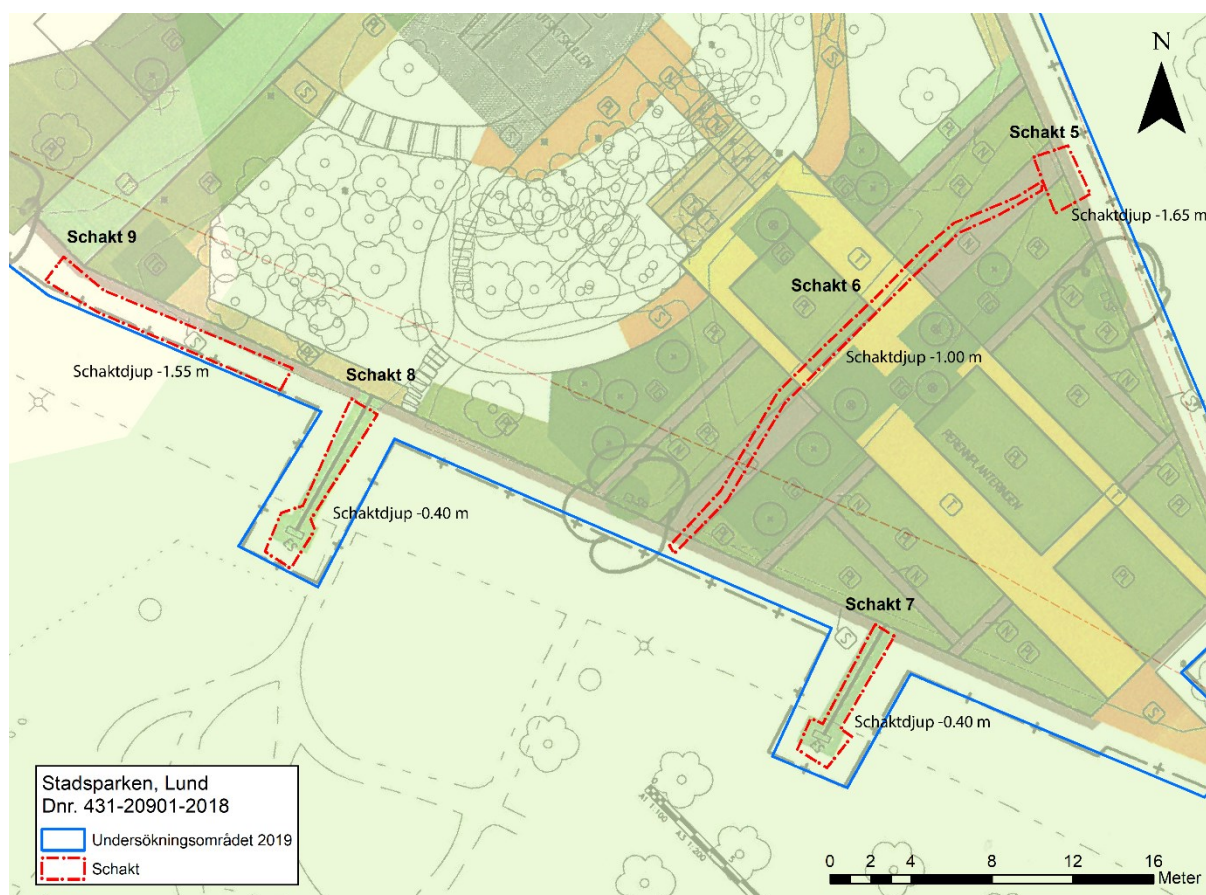
Schakt 5–9

Totalt upptogs två schakt för ledningar som skulle dras till elskåp och tre schakt för nedläggning av spolposter (figur 13).

Schakt 5 upptogs för nedläggning av spolpost och var 2,70×1,20 m stort, med ett schaktdjup av 1,65 m under markytan. Här påträffades enbart raseringsmassor med byggnadsmaterial i fyllningen, samt

diverse befintliga ledningar och kablar. På grund av befintliga ledningar i schaktet, är området mycket påverkat, inga intakta medeltida kulturlager framkom. Från schakt 5 grävdes ett smalt ledningsschakt söderut, schakt 6. Schaktet var cirka 0,40 m brett och hade ett djup av 1,00 m i toppen, med släntkant. Endast matjord och påförd mylla påträffades. I schakt 9 fanns mycket trädrötter och påförda raseringsmassor innehållandes byggnadsmaterial, såsom tegelbitar i cement. Schaktdjupet var som mest 1,55 m och inga intakta äldre kulturlager påträffades.

Schakt 7–8 upptogs för att ledningar skulle dras till elskåpen. I schakten framkom endast raseringsmassor, ned till schaktdjupet av 0,40 m.

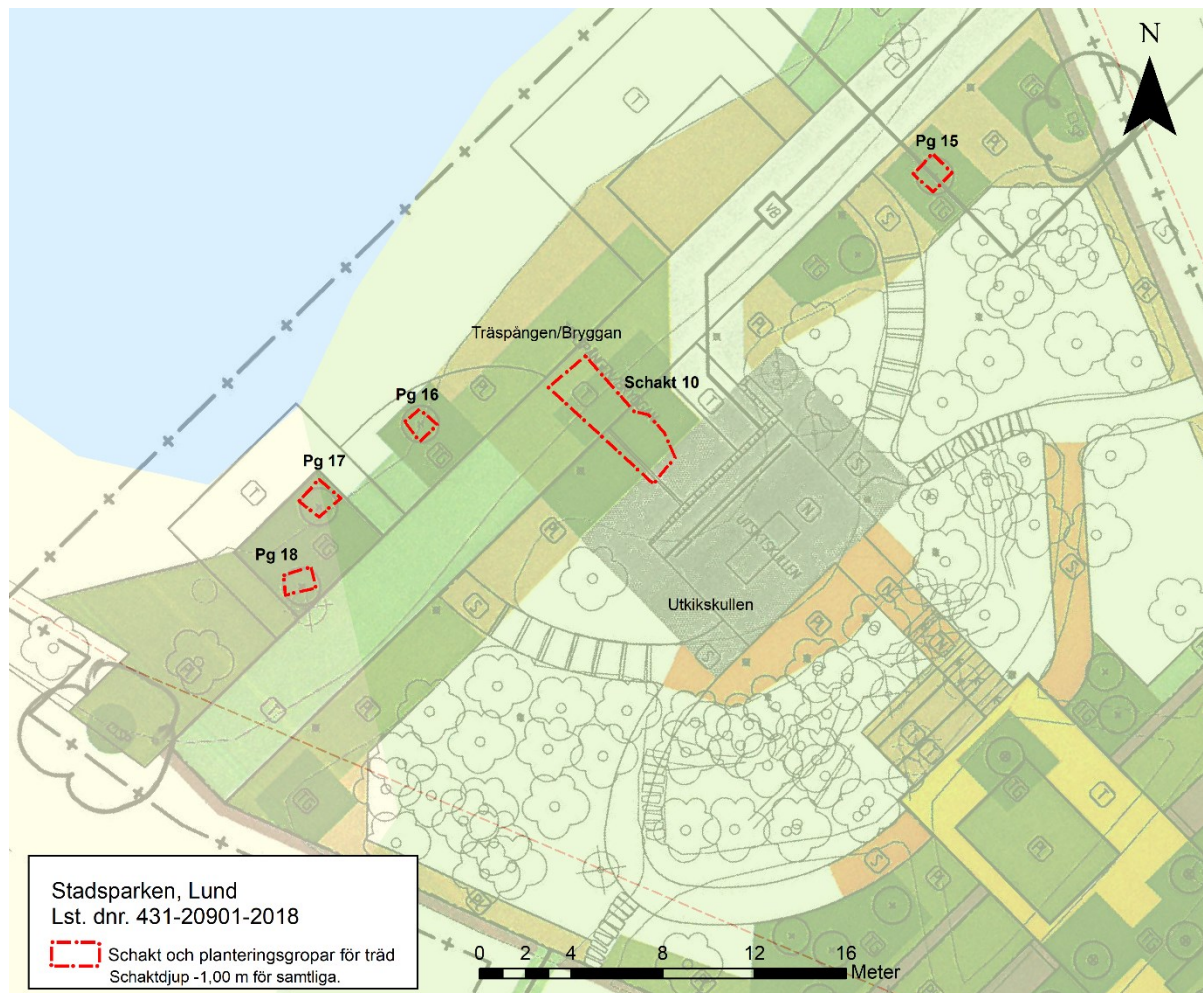

Figur 13. Planritning över schakt 5–9, mot bakgrund av fastighetskartan och schaktplanen M-801 enligt ansökningshandlingarna. ©Lantmäteriet/Lunds kommun

Schakt 10 och planteringsgropar för träd

Vid undersökningens slutskede upptogs ett mindre schakt samt fyra gropar för träd, i undersökningsområdets norra del, söder om dammen (figur 14). I schakt 10 påträffades 0,40 m tjocka omrörda kulturlager och därefter morän. I moränen sågs en smal nedgrävning, som tolkades vara sentida, innehållandes matjord.

I groparna påträffades omrörda kulturlager tillsammans med påförda massor ned till 0,60 m djup. Jordmassorna var troligen påförda i samband med anläggandet av utkikskullen. Därunder framkom ett homogent, mörkbrunt lager rikligt med organiskt material. Moränlera, både blå och gul, framkom vid schaktdjupet av 1,00 m under markytan.

Figur 14. Planritning över groparna 15–18 och schakt 10, mot bakgrund av fastighetskartan schaktplanen för ansökningshandlingarna. ©Lantmäteriet/Lunds kommun

Kulturlagerstatus

I området vid utkikskullen, ett trädgårdsinslag från tidigt 1900-tal, dokumenterades mängder med påförda massor, och de flesta ingrepp som gjordes sydöst om utkikskullen kom inte att påverka medeltida kulturlager nämnvärt. De flesta dokumenterade kulturlagren kan knytas till anläggandet av parkområdet.

De mest omfattande ingreppen gjordes norr och öster om utkikskullen och där framkom bland annat en äldre nedgrävning som kan vara en gränsmarkering och en möjlig västlig begränsning av den medeltida

vallgraven. Fyllningarna i nedgrävningarna var feta och fuktiga, vilket tyder på goda bevaringsförhållanden gällande denna del av fornlämningen.

Förslag på fortsatta åtgärder

Arbetena är avslutade, Kulturen föreslår inga vidare åtgärder.

Figur 15. Översiktsfoto över undersökningsområdets sydöstra del. Avbanad yta -0,40 m djup. Inga intakta äldre kulturlager påträffades. Fotografiet taget från syd.

Administrativa och tekniska uppgifter

Länsstyrelsens dnr	431-20901-2018
Fornlämningsnr	RAÄ Lund 73:1
Lämningsnr, fornreg	L1988:5459
Kulturens projektnr	A_2018_0047
Trakt/kvarter/fastighet	Innerstaden 2:1, Stadsparken i Lund
Socken	Lunds stad
Kommun	Lund
Län	Skåne
Typ av exploatering	Omgestaltning i Stadsparken
Uppdragsgivare	Lunds kommun, Park- och naturkontoret
Typ av undersökning	Arkeologisk schaktningsövervakning
Ansvarig institution	Kulturen
Fältarbetsledare	Aja Guldåker
Övrig personal	Jan Kockum
Fältarbetstid	2019-01-31 – 2019-06-05
Fälttid, arkeolog, tim	43 h
Fälttid, maskin, tim	-

Yta, m²	800 m ²
Kubik, m³	705 m ³
Schaktmeter, m	-

Fyndmaterial	KM98590:1 (5 poster). Fynden förvaras efter fyndfördelning på Kulturens magasin Diabasen.
Ritning, dokumentation	11 st A3 ritfilm: 6 sektionsritningar skala 1:20; 3 planritningar skala 1:100, 1 planritning skala 1:200, 6 planritningar skala 1:400, 1 planritning skala 1:1000. Digitala inmättningsfiler i Kulturens stads-GIS
Foto	78 digitala fotografier
Analyser	Makrofossilanalys
Arkivmaterial, förvaring	Kulturens LA-arkiv under fastighetsbeteckningen Stadsparken

Referenser

André, A. & Högstedt, C. 1990. *Kartornas Lund: 1580-talet till 1950*. Lund: Gamla Lund

Balic, I. 2013. Kv Svaneluckykan m.fl. Stadsvallen, fornlämning nr 17, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Förundersökning 2012. Kulturmiljörapport 2013:11. Kulturen, Lund

Bevaringskommittén 1981. Lunds stadskärna. Bevaringsprogram Clemens och Drottens rotar. Lund.

Bevaringskommittén 1996. *Lund utanför vallarna*. Del II. Bevaringsprogram.

Blomqvist, R. 1951. Lunds Historia 1 Medeltiden.

Blomqvist, R. 1985. Stadsvallen i Lund. Ett unikt byggnadsminne. Lund.

Bolander, A. 2009. Innerstaden 2:1, Stadsparken, Lund. Arkeologisk förundersökning 2009. *Arkeologiska arkivrapporter från Lund, nr 355*. Kulturen, Lund

Brink, K. 2022. Stadsparken, Innerstaden 2:1. Fornlämning RAÄ Lund 73:1/Lämningsnr 1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning, Geoteknik 2018. *Kulturmiljörapport 2022:27*. Kulturen, Lund

Carelli, P. 1991. Lunds stadsvall - nya undersökningar, nya perspektiv. *Ur Ale - Historisk tidskrift för Skåneland, nr 3* 1991. Lund.

Carelli, P. 2001. En kapitalistisk anda. Kulturella förändringar i 1100-talets Danmark. *Lund Studies in Medieval Archaeology* 26. Lund/Stockholm.

Inventeringskommittén 1968. *Lunds stadsbild*. Lund.

Karlsson, M. 2007. Stora Södergatan, Lund. Arkeologisk undersökning 1972. *Arkeologiska arkivrapporter från Lund, nr 304*. Kulturen, Lund.

Karlsson, M. Innerstaden 2:1 – S:t Laurentiigatan och Clemenstorget, Lund. RAÄ Lund 73:1/L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2017–2018. *Kulturmiljörapport 2021:48*. Kulturen, Lund

Kulturens LA-arkiv

Bilagor

1. Sektionsritningar
2. Fyndlista
3. Makrofossilanalys

Symbolförklaringar	
	Lager
	Fyllning
	Stolphål
	Konstruktion
	Nedgrävning
	Det stratigrafiska objektets begränsning
	Schaktbegränsning
	Skuren av yngre nedgrävning
	Osäker begränsning
	Släntpilar

A geological cross-section diagram showing stratigraphic layers. The layers are numbered 0 through 9, with 0 at the bottom and 9 at the top. Layer 0 is labeled 'MORĂNLERA'. The layers are separated by wavy lines representing geological boundaries. The diagram is oriented horizontally, with a dashed vertical line on the right side.

Lagerbeskrivning

0. Torvaktig morän. Nästanmorän.

1. Gråbrun, kompakt lera med inslag av organiskt material, tegelkross och kalk. Äldre markhorisont.

2. Påförd lermorän. Påförda massor med anledning av utkikskulle.

3. Matjord med lerinslag varvat med lera och tegelkross. Påförda massor med anledning av utkikskulle.

4. Som lager 3 och 5. Matjord med lerinslag varvat med lera och tegelkross. Påförd lermorän. Påförda, omrörda massor med anledning av utkikskulle.

5. Påförd lermorän. Påförda massor med anledning av utkikskulle.

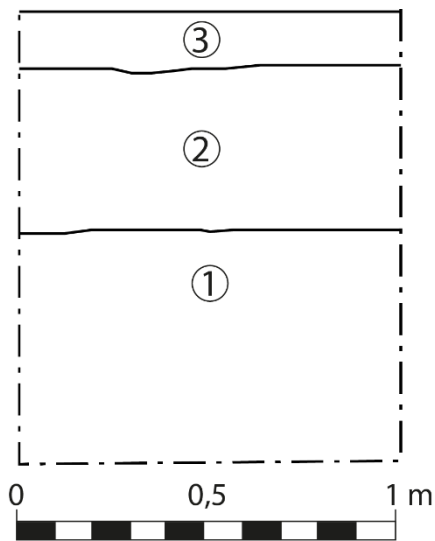
6. Matjord och moränlera. Påförda massor med anledning av utkikskulle.

7. Som lager 3. Matjord med lerinslag varvat med lera och tegelkross.

8. Matjord med inslag av tegelbrockor, kalk och lera. Påförda massor med anledning av utkikskulle.

9. Planteringsjord. Påförda massor med anledning av utkikskulle.

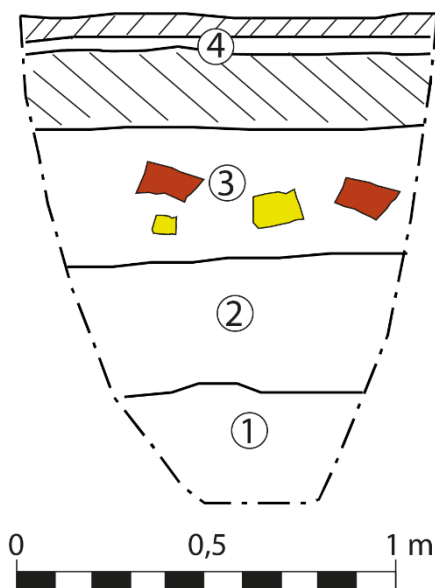
Schakt 2 – sektion D

Lagerbeskrivning

1. Stenmjöl och grus. Bärlager
2. Grus rikligt med inslag av gult tegel. Bärlager.
3. Blåsvart lera, med påverkan av vatten. Morän.

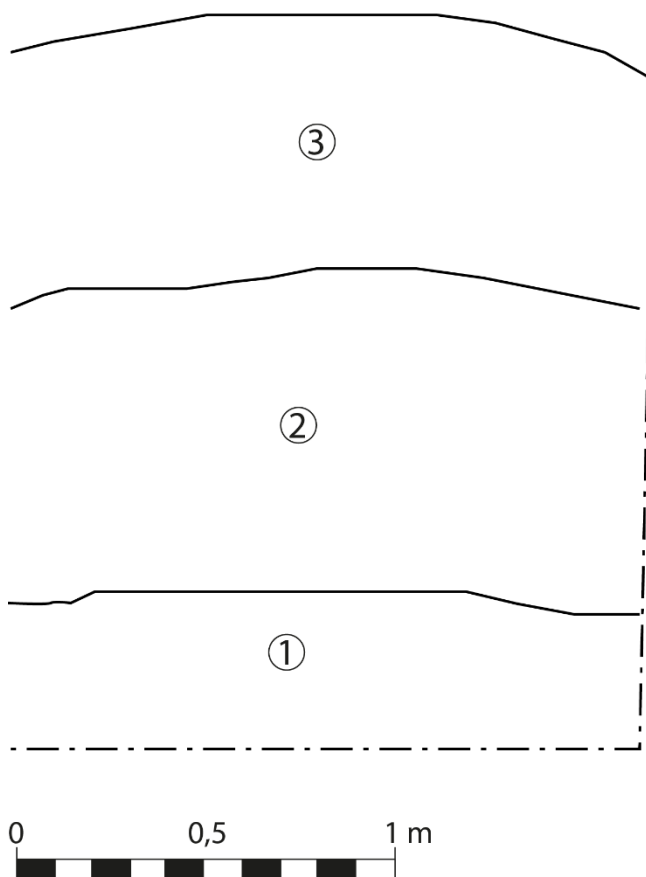
Schakt 3 – sektion E

Lagerbeskrivning

1. Morän.
2. Gråbrun, homogen lera med humusinslag. Äldre odlingslager.
3. Grusig, gulröd lera med röda och gula tegelbrockor.
4. Olika skift av bärlager.

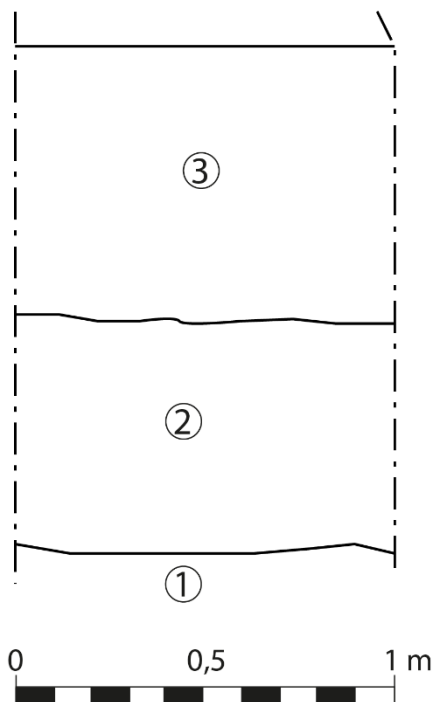
Schakt 4 – Sektion F

Lagerbeskrivning

1. Blå moränlera.
2. Svartgrå, fuktig, fet lera med humusinslag. Troligen äldre avrensat material från dammen.
3. Påförd matjord.

Schakt 4 -sektion G

Lagerbeskrivning

1. Moränlera.
2. Gråbrun, fet, något fuktig fyllning i nedgrävning. Enstaka inslag av rött tegel och fynd av flaska från 1900-tal. Lutning åt dammen. Troligen äldre avrensat material från dammen.
3. Olika skift av bärlager i gången.

2. Fyndlista

Fyndnr.	Kontext	Material	Antal	Vikt (g)	Sakord	Del	Typ	Kommentar
KM98590:1	Lösfynd	Keramik	1	6	Yngre rödgoods	Buk	Kärl	Fårör på utsidan och grön glasyr på insidan.
KM98590:1	Lösfynd	Keramik	1	10	Porslin	Botten Buk	Kopp	Guldfärgad linje på utsidan, kring botten delen.
KM98590:1	Lösfynd	Keramik	1	6	Fajans	Mynning	Kopp	Blå dekor med blommor, både på utsida och insida.
KM98590:1	Lösfynd	Keramik	1	63	Porslin	Mynning Buk	Kruka	Blå blomdekor på utsidan. Syltkruka, 1900-tal.
KM98590:1	Lösfynd	Lera	1	0,1	Kritpipa	Skaft	Lerpipa	6 mm i Ø.

3. Makrofossilanalys

Makroskopisk analys av jordprover från Stadsparken, Lund

Teknisk rapport

Jens Heimdahl, Arkeologerna – Statens historiska museer 2022-10-21

Bakgrund

Under en undersökning vid Stadsparken i Lund (Projekt A_2018_0047) insamlades två jordprover för makroskopisk analys med fokus på växtrester. Undersökningsområdet ligger utanför det medeltida lund och tangerar stadsvallen och vallgraven. Området ligger inom det som tidigare benämndes Gideholmslyckan och som brukades för odling.

Proverna insamlades från fyllnadslager i ett dike respektive den till synes orörda moränen. Provet i moränen insamlades i syfte att fungera som referensprov mot dikesfyllningen. Skiljer sig proverna åt eller är det samma typ av material i fyllningen som i moränen? Målsättningen med den makroskopiska

analysen är annars generellt att försöka spåra aktiviteter och miljöer som speglas i diket i syfte att komplettera de arkeologiska tolkningarna.

Metod och källkritik

Efter mätning av jordvolymen floterades proverna enligt metod beskriven av Wasylikowa (1986) och det floterade materialet våtsiktades och sorterades i siktar med minsta maskstorlek 0,25 mm. Även den kvarvarande flotationsresten av tyngre minerogent material våtsiktades och genomsöktes. Efter floteringen samlades provet upp och förvarades fuktigt i en tillsluten plastpåse till dess det analyserades. Identifieringen av materialet skedde under ett stereomikroskop med 7–100 gångers förstoring. I samband med bestämningarna utnyttjades litteratur (främst Von Jacomet 2006 och Cappers m. fl. 2012) samt referenssamlingar av recenta fröer. Den makroskopiska analysen har främst behandlat växtmakrofossil (som inte är ved eller träkol), men även puppor, fekalier, smältor, slagg, ben mm har eftersökts.

Proverna innehåller välbevarade oförkolnade fröer som bedöms spegla en äldre floramiljö. Dock är det samtidigt så att provet från diket även innehåller rikliga mängder av ett koksliknande material. Om det rör sig om koks innebär det att material från modern tid, sannolikt 1800- eller 1900-talet på något sätt har rörts ner i dikesfyllningen. Visserligen kan fröerna fortfarande huvudsakligen spegla en äldre floramiljö, men likväl innebär detta att det bland dessa även kan finnas inblandat material av betydligt yngre datum, vilket skapar en svårt källäge för provet utifrån dateringsperspektiv.

Analysresultat

I resultattabellen har en del av materialet (det som inte är förkolnade fröer och frukter) kvantifierats enligt en grov relativ skala 1–3 prickar, där 1 prick innebär förekomst av enstaka (ca 1–5 st.) fragment i hela provet. 2 prickar innebär att materialet är vanligt – att det i stort sett hittas i alla genomletningar av de subsamlingar som görs. 3 prickar innebär att materialet är så vanligt att de kan sägas vara ett av de dominerande materialen i provet och man hittar det var man än tittar. Endast förkolnat växtmaterial presenteras i tabellen.

Stadsparken Lund 2020			Lager	1	
			Sektion	A	
			Ritning	4	4
			Kontext	Fyll i dike	Ref. morän
			Analyserad vol. I	1,9	0,6
	Vedartade växter	Obränt träflis och bark (0-3)	•		
		Träkol	••	•	
		Rottrådar	••		
		Koks	••		
Oförkolnade fröer					
Ogräs	Svinmålla-typ	Chenopodium album -type	33	1	
	Blå-/Rödmålla	Chenopodium glaucum/rubrum	2		
	Revormstörel	Euphorbia helioscopia	5		
	Jordrök	Fumaria officinalis	2		
	Vitplister	Lamium album	1		
	Tiggarranunkel	Ranunculus sceleratus	2		
Bär	Hallon	Rubus idaeus	4		
Odlat	Beta	Beta vulgaris	1		
	Hjärtstilla	Leonurus cardiaca	1		
	Fläder	Sambucus nigra	2		
Förkolnade fröer					
Säd	Sädeskorn (ospec.)	Cerealiea indet	1		

Diskussion

Dikesfyllets innehåll skiljer sig radikalt från referensprovet i moränen. I moränen påträffades mycket små mängder träkol samt fragment av ett frö av svinmålla. I dikesfyllet fanns gott om träkol och oförkolnat frömaterial. Sammansättningen visar på ett inslag av köksavfall i form av ett fragment av ett förkolnat sädeskorn. De oförkolnade fröerna utgörs av en kombination av näringsälskande ogräs och odlade trädgårdsväxter som beta och medicinalväxten hjärtstilla. Möjligen har diket legat i anslutning till en odlingsbäddar i en trädgård och fröer från växterna i denna ha ansamlats här – både ogräs och odlade växter. Hallonkärnorna skulle i detta fall kunna komma från latrinavfall som använts som gödning.

Referenser

- Cappers, R. T. J., Bekker, R. M. & Jans, J. E. A., 2012: *Digital Seed Atlas of the Netherlands*, (2nd edition). Groningen Institute of Archaeology. Groningen
- Von Jacomet, S., 2006: *Identification of cereal remains from archaeological sites*. 2nd ed. IPAS Basel University, Basel
- Wasylikowa, K., 1986: Analysis of fossil fruits and seeds. I Berglund, B. E. (ed.): *Handbook of Holocene Palaeoecology and Palaeohydrology*. John Wiley & Sons Ltd. 571–590

2022

- 2022:29 Kv Gylleholm 11. Fornlämning RAÄ Lund 175:1, L1988:5060. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2022. Krister Kåm Tayanin.
- 2022:30 Kv Sankt Thomas 39. RAÄ Lund 73:1, L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2021–2022. Imelda Bakunic Fridén
- 2022:31 Flyinge kungsgård brandtornet, Flyinge 22:40, Lunds kommun, Skåne län. Antikvarisk medverkan 2022. Carita Melchert.
- 2022:32 Eldarehuset – en del av Stenskogen, Höör Maglasäte 13:3, Höörs kommun, Skåne län. Förstudie 2022. Aja Guldåker och Lena Hector.
- 2022:33 Kv Sankt Thomas 32. RAÄ Lund 73:1, L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2022. Kristoffer Brink.
- 2022:34 Kv Katedralskolan 8. RAÄ Lund 73:1, L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2022. Kristoffer Brink.
- 2022:35 Värby 40:1. RAÄ Bara 46:1, L1990:9809. Värby bytomt, Bara socken, Svedala kommun, Skåne län. Arkeologisk undersökning, schaktningsövervakning och kontroll 2019. Linda Billström & Aja Guldåker.
- 2022:36 Blåherremölla 1:2. Kristianstads kommun, Skåne län. Antikvarisk medverkan 2022. Carita Melchert.
- 2022:37 Flyinge 22:44, Lunds kommun, Skåne län. Antikvarisk medverkan 2022. Carita Melchert.
- 2022:38 Flyinge 22:50, Flyinge Kungsgård Personalbostad 10, Flyinge, Lunds kommun, Skåne län. Antikvarisk medverkan. Carita Melchert.
- 2022:39 Stadsparken, Lund. Fornlämning 73:1/L1988:5459. Innerstaden 2:1, Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2019. Imelda Bakunic Fridén.

Tidigare nummer kan rekvireras från Kulturen, Kulturmiljöavdelningen

Telefon: 046-350406

E-post: arkeologi@kulturen.com